

12. *Metricheskaya kniga o rozhdenii, brake i smerti tserkvi Vkhodoiyerusalimskoy* [Metric book on the birth, marriage and death of the Church of Entry into Jerusalem]. Kherson spiritual consistory (37/13/368). The State archives of Odessa region, Odessa, Ukraine [in Russian].
13. *Metricheskaya kniga o rozhdenii, brake, smerti Grechesko-Troitskoy tserkvi* [Metric book about the birth, marriage, death of the Greek Trinity Church]. Kherson spiritual consistory (37/13/532). The State archives of Odessa region, Odessa, Ukraine [in Russian].
14. *Ob izmeneniyakh v lichnom sostave* [About changes in personnel]. Imperial Novorossiia University (45/8(1895)/16). The State archives of Odessa region, Odessa, Ukraine [in Russian].
15. *Odesskaya zhizn'* [Odessa life]. (1897, January 24). *Odesskiye novosti*. P. 3 [in Russian].
16. Plaksin, S. (1901). *Kommerchesko-promyshlennaya Odessa i yeye predstaviteli v kontse devyatnadsatogo stoletiya i istoriya razvitiya torgovykh firm s prilozheniyem adresnykh svedeniy* [Commercial and industrial Odessa and its representatives at the end of the nineteenth century and the history of the development of trading companies with the attachment of address information]. Odessa: Slavic printing house N. Chrysogelos [in Russian].
17. *Postanovleniya* [Resolutions]. (1896). *Izvestiya Odesskoy Gorodskoy Dumy*, 4, 26 [in Russian].
18. Reshetov, S., & Izhik, L. (2012). *Grigoriy Marazli. Chest' pache pochesti* [Grigory Marazli. Honor is more than honor]. Odessa: TES [in Russian].
19. Rolf, M. (2020). *Pol'skiye zemli pod vlast'yu Peterburga: ot Venskogo kongressa do Pervoy mirovoy* [Polish lands under the rule of St. Petersburg: from the Congress of Vienna to the First World War] (C. Levinson, Trans.). Moscow: New Literary Review. Retrieved from: <https://cutt.ly/sj0uWpl> [in Russian].
20. Savelieva, E.V. (2005). Lihin V.M. [Ligin V.M.]. *Profesory Odes'koho (Novorosys'koho) universytetu* (Vol. 3), (pp. 250–253). Odesa: Astroprint [in Ukrainian].
21. *Stoletiye Odessy. S portretami administrativnykh i obshchestvennykh deyateley i s vidami Odessy* [Centenary of Odessa. With portraits of administrative and public figures and views of Odessa]. (1894). Odessa: Printing house of L. Nitsche [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.1.10>

JEDNOSTKI FRAZEOLICZNE OZNACZAJĄCE STAN EMOCJONALNY OSOBY W DZIELACH PROZAICZNYCH DMYTRA KESHELI

Mariia Yatskiv

*magister filologii, asystent Katedry Języka Ukraińskiego,
kierownik Ośrodka Pracy Humanitarno-Wychowawczej, Poradnictwa Zawodowego i Zatrudnienia
Użhorodzkiego Uniwersytetu Narodowego (Użhorod, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0001-8912-4592
Yatskiv@gmail.com*

Adnotacja. Artykuł mówi o użyciu frazeologizmów oznaczających stan emocjonalny osoby w prozaicznych dziełach współczesnego pisarza zakarpatoukraińskiego Dmytra Kesheli. Wybrany materiał rzeczywisty jest przetwarzany za pomocą metody opisowej, a także metod analizy kontekstowej i składnikowej. Okazało się, że cechą języka dzieł sztuki D. Kesheli jest udane połączenie języka literackiego z dialektem zakarpackim. W procesie badania dzieł sztuki pisarza odnotowano około stu jednostek frazeologicznych na oznaczenie stanu emocjonalnego osoby. Autor w większości używa ich w odniesieniu do doświadczenia, strachu, cierpienia osoby. W aspekcie językowo-kulturowym przeanalizowano najbardziej reprezentatywne tradycyjne i indywidualnie autorskie jednostki frazeologiczne, zidentyfikowano cechy użycia zwrotów w indywidualnym stylu pisarza. Obecnie aktualne pozostają problemy dotyczące funkcjonowania jednostek frazeologicznych w języku pisarzy. Jednostki frazeologiczne stają się integralną częścią artystycznego postrzegania rzeczywistości i częścią artystycznego stylu mowy. Frazeologizmy odzwierciedlają nie tylko kulturę narodową, ale także narodową wizję świata. Dochodzimy do wniosku, że badanie jednostek frazeologicznych na materiale dzieł sztuki Dmytra Kesheli otwiera szerokie perspektywy badania różnych przejawów życia ludzkiego.

Słowa kluczowe: Dmytro Keshelia, jednostki frazeologiczne, frazeologizm, tradycyjne jednostki frazeologiczne, frazeologizmy indywidualno-autorskie, aspekt lingwokulturologiczny.

PHRASEOLOGICAL UNITS DESIGNATING HUMAN EMOTIONAL STATE IN DMYTRO KESHELYA'S PROSAIC COMPOSITIONS

Mariia Yatskiv

*Master of Philology, Junior Lecturer at the Ukrainian Language Department,
Head of the Centre of the Humanities and Educational Work, Career Guidance and Employment
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-8912-4592
Yatskiv@gmail.com*

Abstract. The article deals with the use of phrases designating human emotional state in prosaic compositions by modern Transcarpathian Ukrainian writer Dmytro Keshelya. The selected actual material is worked up by means of the descriptive method. Methods of contextual and componential analysis have been used in the article. It has been found

out that the discourse of D. Keshelya's works of art is a felicitous combination of literary speech with a Transcarpathian dialect. In the process of investigating the writer's works of art approximately one hundred phraseological units have been fixed designating human emotional state. The author mainly uses them for designating emotional experience, fear, human suffering. The most representative traditional and author's individual phraseological units, the peculiarities of using phrases in the individual style of the writer have been analyzed. The problems, pertaining to functioning phraseological units in writers' discourse remain urgent nowadays. Phraseological units become an integral part of artistic reality perception and a fragment of the artistic language style. Phrases reflect not only national culture, but also national world vision. We draw a conclusion, that studying phraseological units on the material of Dmytro Keshelya's works of art has extensive prospects for inquiring different manifestations of human life.

Key words: Dmytro Keshelya, phraseological units, phrase, traditional phraseological units, individual author's phrases, linguistic and culturological aspect.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ДМИТРА КЕШЕЛІ

Марія Яцьків

магістр філології, асистент кафедри української мови,

начальник центру гуманітарно-виховної роботи, профорієнтації та працевлаштування

Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-8912-4592

Yatskiv@gmail.com

Анотація. У статті йдеться про вживання фразеологізмів на позначення емоційного стану людини у прозових творах сучасного закарпатоукраїнського письменника Дмитра Кешелі. Відібраний фактичний матеріал опрацьовано за допомогою описового методу, а також методів контекстуального та компонентного аналізу. З'ясовано, що особливістю мови художніх творів Д. Кешелі є вдале поєднання літературної мови із закарпатським діалектом. У процесі дослідження художніх творів письменника зафіксовано близько ста фразеологічних одиниць на позначення емоційного стану людини. Автор здебільшого використовує їх для позначення переживання, страху, страждання людини. У лінгвокультурологічному аспекті проаналізовано найбільш репрезентативні традиційні та індивідуально-авторські фразеологічні одиниці, виявлено особливості використання фразем в індивідуальному стилі письменника. Нині актуальними залишаються проблеми, що стосуються функціонування фразеологічних одиниць у мові письменників. Фразеологічні одиниці стають невід'ємним складником художнього сприйняття дійсності та частиною художнього стилю мови. Фразеологізми відображають не тільки національну культуру, але й національне бачення світу. Доходимо висновку, що вивчення фразеологічних одиниць на матеріалі художніх творів Дмитра Кешелі відкриває широкі перспективи дослідження різних виявів життя людини.

Ключові слова: Дмитро Кешеля, фразеологічні одиниці, фразеологізм, традиційні фразеологічні одиниці, індивідуально-авторські фразеологізми, лінгвокультурологічний аспект.

Вступ. Фразеологія як лінгвістична дисципліна виникла на початку ХХ століття. Її зародження пов'язують із науковими мовознавчими працями Ш. Баллі та В. Виноградова. Вагомий внесок у вивчення фразеології зробив видатний лінгвіст О. Потебня. Нині у фразеології використовують поняття «фразеологізм», «фразема», «фразеологічна одиниця», «фразеологічний зворот», «фразеліод», «фразеологічна єдність», «стала сполука», «стійка фраза», «ідіома» та інші. За визначенням О. Селівнової, фразеологізми – це «стійкі, зв'язані єдністю змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполучення або висловлення, які ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу й характеризуються образністю і експресивністю» (Селіванова, 2006: 641).

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень із проблем фразеології, багато питань залишаються мало висвітленими та потребують свого вирішення. Дотепер немає єдиного рішення щодо поняття обсягу фразеології. У лінгвістиці побутують два підходи: вузьке та широке її розуміння.

До фразеології у «вузькому» розумінні лінгвісти зараховують: метафоризовані сполуки різної структури й походження; метафоризовані професійні словосполучення; компаративні фразеологізми, які постали на основі порівняльних словосполучень чи речень; допустові фразеологічні одиниці, найчастіше структурно оформлені за допомогою допустового сполучника *хоч* та дієслова наказового способу; сполучення повнозначного слова зі службовим; метафоризовані крилаті вислови різного походження; метафоризовані дерива-теми, тобто еліптичні (вилучені) частини ширших усталених висловів (Ужченко, 2007: 28–29).

Прихильники «широкого» розуміння до фразеології відносять прислів'я і приказки на підставі їх структурних (нарізнооформленість, стійкість структури та лексичного складу) та функціональних (підсилення висловлюваного, оцінка та ін.) особливостей, а також семантичної цілісності. Прихильницею широкого трактування фразеології є Л. Скрипник, до фразеологічного фонду української мови вона зараховує: прислів'я; приказки; лексичні ідіоми; традиційні формули вітань; усталені формули припрошування, запрошування до столу тощо; формули побажань, віншувань; формули прокльонів; формули узвичасних відповідей на певні питання, прохання тощо; формули дражніння; каламбурні сполуки; крилаті вислови; складені терміни (Скрипник, 1973: 24–72).

Дотримуючись широкого розуміння фразеології, погоджуємось із думкою Д. Сизонова, який зазначає, що «представники широкого підходу, орієнтуючись на сучасні характеристики фразеології (інтертекстуальність, смислово єдність, здатність до композиційної усталеності в процесі комунікації, експресивність й оцінність

та ін.), формують нові ідеї щодо розуміння та функціонального потенціалу досліджуваного поняття. Саме широкий аспект нині домінує в європейській лінгвістиці, що об'єктивується новими стилістичними можливостями фразеології, не обмежуючи її потенціалу у форматах розмовного та/чи художнього стилів. Фразеологічний ресурс вочевидь покриває всю стильову палітру української літературної мови, а тому можемо твердити про фразеологію як певний комунікативний універсум масової свідомості українців» (Сизонов, 2019: 64–65). На думку вченого, фразеологія відбиває закономірні еволюційні зміни в мові відповідно до вимог часу, а ці зміни ведуть до усталеності в масовій свідомості фразеостилем, що фактично є результатом концептуального осмислення мови в її динаміці: стиль-стилема-фразеостилема (Сизонов, 2019: 67). М. Демський зазначає: «Фраземи, принаймні наявні в слов'янських мовах, мають одну дуже цікаву властивість: вони позначають далеко не все пізнане людиною, а лише ті моменти, які з точки зору мовного колективу необхідно представити образно, емоційно, експресивно» (Демський, 1994: 8). Услід за В. Жайворонком, вважаємо, що мова етносу загалом та її складники, що охоплюють також і стійкі вислови, так чи інакше виступають «виразником його світоглядних, інтелектуальних, моральних, психологічних, звичаєвих та інших принципів, і саме в мові постає образ етносвіту, спочатку несвідомий, у якому дримають загальнолюдські первообрази й мотиви, а згодом усвідомлений у своєму бутті» (Жайворонко, 2009: 259). М. Жуйкова водночас зауважує, що «основною ознакою фразеологічної системи, яка відрізняє її від інших мовних підсистем, є висока антропоорієнтованість (антропоцентричність), що виявляється передусім у вибірковій номінації: за допомогою фразеологічних одиниць мовна спільнота вербалізує саме ті фрагменти навколишнього світу, які, з її погляду, мають найбільшу релевантність» (Жуйкова, 2007: 7). На думку Н. Венжинович, «сьогодні все глибше усвідомлюється той факт, що основна інформація про світ надходить до нас через мову взагалі та її невід'ємний фразеологічний склад зокрема. Якщо його досліджувати, то відкриється багато прихованих або давно втрачених знань, матеріальні й духовні цінності соціуму. Ось чому одним із основних завдань лінгвістики в наш час є вивчення ментальності народу через мову, виявлення цілих комплексів культурних традицій, закріплених у мові, аналіз того, як міфологічні знання й вірування проявляють себе в сучасному значенні фразем і їхніх метафор. Водночас потрібно завжди мати на увазі, що фразеологічна одиниця, зафіксована в мозку людини, – це та частина несвідомого, яка не є результатом особистого досвіду, а успадкована носієм певної мови від багатьох попередніх поколінь» (Венжинович, 2018: 108). Саме письменники часто вплітають у мовлення своїх героїв фразеологічні одиниці, які слугують для відтворення найрізноманітніших виявів життя людини, її характеру, вчинків, стану, почуттів, відчуттів тощо.

Основна частина. Актуальність нашого дослідження спричинена відсутністю спеціальних ґрунтовних наукових розвідок, присвячених вивченню художньої мови сучасних закарпатських прозаїків на фразеологічному рівні, а також посиленням в україністиці інтересу до діалектної (ареальної) фразеології української мови.

Питанням функціонування фразеологізмів у художніх текстах присвячено низку робіт вітчизняних і зарубіжних мовознавців, а саме: Л. Авксентьєва, М. Алефіренко, В. Білоноженко, Н. Венжинович, С. Ганжі, І. Гнатюк, В. Калашника, М. Коломійця, В. Мокієнка, В. Папіш, Ю. Прадіда, Л. Скрипник, В. Ужченка, В. Чабаненка, М. Шанського, Л. Щербачук та ін. Н. Венжинович, зокрема, зазначає, що стійкі вислови «завдяки своєму значенню й експресивно-емоційним властивостям дають не лише естетичну оцінку дійсності, а й виконують функцію створення гумору й сатири, передавання внутрішніх якостей особистості, портретної характеристики, зображення зовнішнього вигляду» (Венжинович, 2016: 61). Однак дотепер залишається поза увагою функціонування фразеологізмів у доробку наших сучасників, зокрема художні тексти Дмитра Кешелі ще не були предметом детальних мовознавчих студій.

Мета статті – здійснити аналіз фразеологічних одиниць, зафіксованих у художніх творах Д. Кешелі, зокрема розглянути тематичну групу фразеологізмів на позначення емоційного стану людини та дослідити її у лінгвокультурологічному аспекті.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: фіксацію фразеологічних одиниць із художніх творів Дмитра Кешелі; виокремлення традиційних та індивідуально-авторських фразем; здійснення семантичного аналізу фразеологізмів на позначення емоційного стану людини; висвітлення лінгвокультурологічних особливостей функціонування фразем у творах сучасного закарпатського письменника.

Матеріал та методи дослідження. Відібраний фактичний матеріал із прозових творів кінця ХХ – початку ХХІ століття Дмитра Кешелі (Кешеля, 1982; 1985; 2012) опрацьовано за допомогою описового методу. Метод контекстуального аналізу використано для з'ясування лінгвокультурологічних, функціональних і стилістичних особливостей фразеологічних одиниць. Для уточнення семантики фразеологізмів використано метод компонентного аналізу. Домінантні спільні та індивідуальні ознаки функціонування фразем у художніх творах Д. Кешелі встановлено за допомогою прийому порівняння.

Результати та їх обговорення. Дмитро Кешеля – відомий письменник Закарпаття, він належить до найпомітніших сучасних українських прозаїків. Письменник «утвердив себе наполегливою творчою працею, сформувавши свій художній світ, визначивши своє мистецьке кредо. Він поступово, вибираючи широкі й багаті традиції, привносив у літературно-мистецьке життя краю і країни власні потужні творчі імпульси, свої теми і ракурси бачення животрепетних проблем сучасності» (Поп, 2005: 8). У своїх творах письменник порушує проблеми моралі, духовності людини, патріотизму, людської пам'яті, добра і честі, збереження родинних зв'язків.

Фразеологічні одиниці у прозових творах Д. Кешелі, природно, зумовлені експресивно-характеристичною формою закарпатського говору, який і творить живе мовленнєве тло його художніх текстів. Головне

в стилістичному ладі оповідань – розмовна тональність, що показує простоту і безпосередність сприйняття життя. До складу більшості фразеологізмів входять діалектні елементи: граматичні, лексичні, фонетичні. Так утворюється особлива емоційна тональність фрагментів твору. Дмитро Кешеля завдяки використанню фразеологічних одиниць підсилює напруженість ситуації, творить її психологічне тло.

У художніх творах Д. Кешелі досить часто зустрічаємо фраземи на позначення емоційного стану людини. За допомогою фразеологічних одиниць письменник описує як позитивні відчуття людини (піднесений настрій, радість, щастя), так і негативні відчуття (переживання, страх, занепокоєння). Однак найчастіше зустрічаємо фразеологічні одиниці на позначення негативних відчуттів людини.

Автор, описуючи переживання, страх, сильне занепокоєння, часто звертається до традиційних фразеологізмів. Наприклад: *похололо в грудях* – ‘стало кому-небудь страшно, моторошно, болісно від сильного хвилювання, раптового переляку’. У тексті: «Це ж стара Криваничка, – *похололо в грудях*, і притьмом побігла до копанки» (Кешеля, 1985: 222). Пор.: *похолонуло (похололо) в душі (в грудях, у животі, у п'ятах, на серці)* – ‘стало кому-небудь страшно, моторошно, болісно від сильного хвилювання, раптового переляку тощо’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 684; Словник фразеологізмів української мови, 2003: 552); *похолонуло (похололо) в душі (в грудях, на серці і т. ін.)* – ‘стало страшно, болісно від хвилювання, переляку тощо’ (Ужченко, 1998: 55); *побитий горем* – ‘засмучений, пригнічений, сильно засмучений’. У тексті: «Нарі-завши букет троянд, іде Мицько селом. Зсутулений, *побитий горем* – тяжко, повільно іде» (Кешеля, 1985: 233). Пор.: *убитий (прибитий) горем* – ‘засмучений, пригнічений, сильно засмучений’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 909); *убитий (прибитий) горем* – ‘засмучений, пригнічений тугою, стражданнями і т. ін.’ (Словник фразеологізмів української мови, 2003: 731); *опустити руки* – ‘впасти в розпач, стати бездіяльним, байдужим до всього’. У тексті: «Я знаю, ви багато пережили і не зігнулись, а тут *опустили руки...*» (Кешеля, 1982: 93). Пор.: *опустити (спустити) / опустити (спустити) руки* – ‘впасти в розпач, в апатію, стати бездіяльним, байдужим до всього’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 589; Словник фразеологізмів української мови, 2003: 174); *опустити / опустити руки* – ‘стати бездіяльним, байдужим до всього; збайдужити // розгубитися // втратити інтерес до чого-небудь, віру в щось; засмутитися, зневіритися’ (Ужченко, 1998: 468); *тяжко на душі* – ‘хто-будь дуже сумний, з гнітючим настроєм, у важкому психологічному стані’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 907; Словник фразеологізмів української мови, 2003: 730). У тексті: «Може від того, що на душі було *тяжко*, село, виділось, запливло так глибоко у ніч, що ніколи уже не вирине біля берегів світанку» (Кешеля, 1982: 23–24); *душа болить* – ‘хто-небудь дуже переживає та страждає та якогось приводу’. У тексті: «– А зрозуміти так, – наперед вийшов вусатий Когутич. – Ви думаєте, у нас *душа* не *болить*, – почав бити себе в груди» (Кешеля, 1982: 58). Пор.: *душа болить (ниє, щемить, ятриться і т. ін.) / заболіла (занила, защеміла, заятрилася і т. ін.)* – ‘хто-небудь дуже переживає, страждає з якогось приводу’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 277; Словник фразеологізмів української мови, 2003: 225); *душа болить (ниє, щемить) / заболіла (занила, защеміла)* – ‘хто-небудь дуже переживає’ (Ужченко, 1998: 54); *місця собі не знаходити* – ‘бути дуже схвилюваним, втрачати душевну рівновагу, самовладання, спокій’. У тексті: «Ненавиджу себе за це, тому і *місця собі не знаходжу*» (Кешеля, 1982: 86). Пор.: *не знаходити / не знайти (собі) місця* – ‘бути дуже схвилюваним, втрачати душевну рівновагу, самовладання, спокій; нудьгувати, ходити без діла; фізично страждати від чого-небудь’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 342; Словник фразеологізмів української мови, 2003: 270); *не знаходити / не знайти (собі) місця* – ‘бути дуже схвилюваним, втрачати душевну рівновагу, самовладання, спокій’ (Ужченко, 1998: 110).

У художніх творах зустрічаємо авторські трансформації фразеологізмів. Переважно трансформація використана для підсилення емоційності, експресивності, надання прозовому твору колоритності Закарпатського краю.

Зрідка спостерігаємо семантичну трансформацію фразеологізмів: використовуючи загальнонаціональні фразеологічні одиниці, письменник надає їм нового значення. Наприклад, фраза *мухи у носі* – ‘сильні хвилювання, переживання’. У тексті: «Від його колишніх *«мух у носі»*, тобто нервів, лишився тільки попіл...» (Кешеля, 2012: 149). Пор.: *мати муху (мухи) в носі* – ‘бути невірніваженим, примхливим, вередливим’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 472; Словник фразеологізмів української мови, 2003: 374). Отже традиційна фразеологічна одиниця зазнала авторської трансформації та набула зовсім іншого значення.

Для увиразнення контексту автор використовує різні види трансформації фразем: заміна компонентного складу (одного, декількох чи всіх), розширення чи усічення компонентного складу, фонетичні зміни, впливання діалектних компонентів, надання фраземи іншого значення. Наведемо приклад авторської трансформації із заміною компонентного складу: *порожнеча у грудях* – ‘стан спустошеності, розпачу, байдужості’. У тексті: «І ось людина, якщо хоче позбутися *порожнечі у грудях* і бажання відректися від імені й обличчя, мусить щовечора приходити до криниці і молитися за всепрощення» (Кешеля, 2012: 224). Пор.: *духовна (душевна, внутрішня) порожнеча* – ‘відсутність серйозних інтересів, глибоких переконань; стан спустошеності, розпачу, байдужості і т. ін.’ (Фразеологічний словник української мови, 1993: 677); *порожньо в серці (на душі, в душі і т. ін.)* – ‘відчувається байдужість до всього; байдуже комусь’ (Словник фразеологізмів української мови, 2003: 545).

Подекуди на позначення негативного емоційного стану людини автор використовує фразеологічні одиниці, які побутують у мовленні героїв, однак не зафіксовані фразеологічними словниками. Зокрема: *душевна травма* – ‘сильне нерве потрясіння’. У тексті: «Чи своїм грюканням я налякав дорогого вчителя, чи криком й нагадуванням про себе завдав сараці *душевної травми*, але пан Фийса раптом, немов куріпка в житі,

затихли в обіймах пані Гатьошки» (Кешеля, 2012: 183); *душевний біль* – ‘відчуття пов’язані з внутрішнім психічним світом людини, відчуття прикрасі, смутку, образи’. У тексті: «Досі він хоч і згадував весь час колишню сім’ю, втрачених друзів, ніколи не відчував такого *душевного болю*, як останніми днями» (Кешеля, 1982: 48); *згаслі очі* – ‘втратити силу, жвавість, бути емоційно знищеним, розчарованим’. У тексті: «– Штось сталося, пане Фийсо? – з материнською турботою запитала пані Гатьошка, дивлячись у враз *згаслі очі* коханого» (Кешеля, 2012: 183).

Часто у художніх творах Д. Кешелі зустрічаємо індивідуально-авторські фразеологічні одиниці. Описуючи емоційний стан персонажів, письменник вдало використав авторські фразеологізми, здебільшого всі вони позначають важкий емоційний стан, страждання. Наприклад: *йти живісінькому в пекло* – ‘важкий душевний стан, моральні муки’. У тексті: «Проте сьогоднішній – винятковий: біологію перескладаю у пана учителя Іштвана Фийси. А це все одно, що *йти живісінькому в пекло*, або ж, принаймні, свідомо дати згоду вирвати собі у писку всі здорові зуби» (Кешеля, 2012: 10); *од жури вже миші в голові почали плодитися* – ‘дуже сильно переживати за когось’. У тексті: «Помітивши мене, баба зайойкала й почала допитуватись, де валандався цілий день? Йй, мовляв, *од жури вже миші в голові почали плодитися*» (Кешеля, 2012: 321).

Серед індивідуально-авторських фразеологізмів зустрічаються фрази на позначення позитивного відчуття людини, піднесеного настрою, радості, щастя. Майже всі вони відтворені закарпатським діалектом. Зокрема: *розицвіла, як пасуля-бумбачка* – ‘відчувати радість, приємність’. У тексті: «Фіскарешка вмить *розицвіла, як пасуля-бумбачка*, і з радісним здивуванням вигукнула: – Тать де би’м не знала. Як недобрі гроші знаю його. Але так само, як вас! – тикнула пальцем у бік президії» (Кешеля, 2012: 239). Для надання колориту закарпатського краю, автор, описуючи емоційний стан героїні, ввів у компаративну фразему діалектне слово *пасуля* – ‘квасолина’ (Сабадош, 2008: 219) (сам письменник наводить значення ‘квасоля’); *у серці ружа розцвіла* – ‘кого-небудь охопило сильне почуття щастя та спокою’. У тексті: «– Йой, так ми файно, як би у *серці ружа розцвіла*, – погладила себе масно баба по грудях» (Кешеля, 2012: 43). Для опису емоційного стану героїні автор вжив діалектне слово *ружа* – ‘троянда’ (Сабадош, 2008: 324); *щасливий, як великодня писанка* – ‘бути радісним та щасливим’. У тексті: «Котився по класу веселий і *щасливий, як великодня писанка*, роздавав усім привітні посмішки, погладжував по мудрих голівках сільських Геродотів, а мене обминав, наче прокаженого» (Кешеля, 2012: 49). Описуючи емоційний стан людини, письменник використав образ *шпаїрці*, яка є символом життя, весняного відродження, добра, любові, радості; *як котам на мартовській шпаїрці* – ‘весело й радісно на душі, відчувати щастя і задоволення’. У тексті: «Знаєте, по якомусь часі кров нам у жилах зафунгувала, мислі у голові зафурчали, а в *грудях стало так гаряче-любимо, як котам на мартовській шпаїрці*» (Кешеля, 2012: 171). *Мартовський* – ‘березневий’. *Шпаїрка* – ‘прогулянка’. Фразеологічна одиниця побудована на особливостях закарпатського говору.

Висновки. У сучасній лінгвістиці залишаються актуальними дослідження функціонування фразеологізмів у художній літературі, адже саме у тексті фразеологічні одиниці виявляють свої емоційно-експресивні конотації. Створюючи фрази на позначення емоційного стану, закарпатоукраїнський письменник Дмитро Кешеля доречно використовує явище синонімії для позначення сильного емоційного потрясіння, переляку. Авторські стилістичні та семантичні трансформації фразеологізмів складають його індивідуальний авторський стиль. Фразеологізми відображають не тільки національну культуру, але й національне бачення світу. Підсумовуючи, зазначимо, що вивчення фразеологічних одиниць на матеріалі художніх творів Дмитра Кешелі відкриває широкі перспективи дослідження різних виявів життя людини.

Список використаних джерел:

1. Венжинович Н.Ф. Фраземіка в повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім’я» як джерело відтворення ментальних рис українців. *Мовознавчий вісник: зб. наук. праць*. Черкаси, 2016. Вип. 21. С. 61–66.
2. Венжинович Н.Ф. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології: монографія. Ужгород: ФОП Сабов А. М. 2018. 463 с.
3. Демський М.Т. Українські фрази й особливості їх творення. Львів: Просвіта, 1994. 64 с.
4. Жайворонок В.В. Мова та етносвіт. *Культура народів Причорномор’я: наук. журнал*. Сімферополь, 2009. № 168. Т. 1. С. 259–261.
5. Жуйкова М.В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов’янських мов: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету імені Лесі Українки, 2007. 416 с.
6. Кешеля Д.М. А земля таки крутиться. Ужгород: Карпати, 1985. 272 с.
7. Кешеля Д.М. Колиска сонця: Оповідання, повість. Ужгород: Карпати, 1982. 128 с.
8. Кешеля Д.М. Політ співочого каміння. Трилогія з народного життя. Ужгород: Карпати, 2012. 496 с.
9. Поп В. Реальний і віртуальний світ Дмитра Кешелі: Нарис життя і творчості. Ужгород: Мистецька лінія, 2005. 152 с.
10. Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 480 с.
11. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
12. Сизонов Д.Ю. Фразеологія як відбиття національної ідентичності в мас-медійних координатах. *Мовознавство*. 2019. № 6. С. 64–71.
13. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ, 1973. 279 с.
14. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. Київ: Наукова думка, 2003. 1104 с.
15. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови. Київ: Освіта, 1998. 224 с.
16. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посібник. Київ: Знання, 2007. 494 с.
17. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. Київ: Наукова думка, 1993. 984 с.

References:

1. Venzhynovych, N.F. (2016) Frazemika v povisti I. Nechuiia-Levytskoho «Kaidasheva simia» yak dzherelo vidtvorennia mentalnykh rys ukrainsiv [Phrasemics in I. Nechuy-Levytsky's novel «The Kaidash' Family» as a Source of Reproduction of Ukrainian's Mental Traits]. *Movoznavchyi visnyk: zb. nauk. prats.* Cherkasy, issue 21, pp. 61–66 [in Ukrainian].
2. Venzhynovych, N.F. (2018) Frazemika ukrainskoi literaturnoi movy v konteksti kohnitolohii ta linhvokulturolohii [Phrasemics of the Ukrainian literary language in the context of cognitology and linguistic culturology]: monohrafiia. Uzhhorod: FOP Sabov A. M., 463 p. [in Ukrainian].
3. Demskyi, M.T. (1994) Ukrainski frazemy i osoblyvosti yikh tvorennia [Ukrainian phrases and features of their creation]. Lviv: Prosvita, 64 p. [in Ukrainian].
4. Zhaivoronok, V.V. (2009) Mova ta etnosvit [Language and ethnic world] *Kultura narodov Prychernomoria: nauk. zhurnal.* Simferopol, 2009, issue 168, t. 1, pp. 259–261 [in Ukrainian].
5. Zhuikova, M.V. (2007) Dynamichni protsesy u frazeolohichnii systemi skhidnoslovianskykh mov [Dynamic processes in the phraseological system of East Slavic languages]: monohrafiia. Lutsk: RVV «Vezha», 416 p. [in Ukrainian].
6. Keshelia, D.M. (1985) A zemlia taky krutytsia [Earth is still Spinning]. Uzhhorod: Karpaty, 272 p. [in Ukrainian].
7. Keshelia, D.M. (1982) Kolyska sonsia: Opovidannia, povist [Cradle of the Sun: story, tale]. Uzhhorod: Karpaty, 128 p. [in Ukrainian].
8. Keshelia, D.M. (2012) Polit spivochoho kaminnia. Trylohiia z narodnoho zhyttia [Flight of the Singing Stones. Trilogy of folk lives]. Uzhhorod: Karpaty, 496 p. [in Ukrainian].
9. Pop, V. (2005) Realnyi i virtualnyi svit Dmytra Kesheli: Narys zhyttia i tvorchosti [The Real and Virtual World of Dmytro Keshelia: Essays on the Life and Work]. Uzhhorod: Mystetska liniia, 152 p. [in Ukrainian].
10. Sabadosh, I.V. (2008) Slovnyk zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu [Dictionary of the Transcarpathian dialect of Sokyrnytsia village in Khust district]. Uzhhorod: Lira, 480 p. [in Ukrainian].
11. Selivanova, O.O. (2006) Suchasna linhvistyka. Terminolohichna entsyklopediia [Modern Linguistics. Terminological Encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K, 716 p. [in Ukrainian].
12. Syzonov, D.Yu. (2019) Frazeholohiia yak vidbyttia natsionalnoi identychnosti v mas-mediinykh koordynatakh [Phraseology as a Reflection of National Identity in Mass Media Coordinates]. *Movoznavstvo*, issue 6, pp. 64–71.
13. Skrypnyk, L.H. (1973). Frazeholohiia ukrainskoi movy [Phraseology of the Ukrainian Language]. Kyiv, 279 p. [in Ukrainian].
14. Slovnyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy (2003) [Dictionary of phraseologisms of the Ukrainian language] / Uklad.: V.M. Bilonozhenko ta in. Kyiv: Naukova dumka, 1104 p. [in Ukrainian].
15. Uzhchenko, V.D., Uzhchenko, D.V. (1998) Frazeholohichni slovnyk ukrainskoi movy [Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv: Osvita, 224 p. [in Ukrainian].
16. Uzhchenko, V.D., Uzhchenko, D.V. (2007) Frazeholohiia suchasnoi ukrainskoi movy: navch. posibnyk [Phraseology of the Modern Ukrainian Language: training manual]. Kyiv: Znannia, 494 p. [in Ukrainian].
17. Frazeholohichni slovnyk ukrainskoi movy (1993) [Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language] / Uklad.: V.M. Bilonozhenko ta in. Kyiv: Naukova dumka, 984 p. [in Ukrainian].